

Teksti **Anu Kylén** Kuvat **Pekka Nieminen/Otavamedia**

Mitä tapahtuu, kun dementikko-
vanhukselle laulaa tämän
nuoruuden lauluja? Ainakin
kannattaa varautua yllätyksiin.

”Laulettaisiinko vähän?”

Hämeenkyrön Kurjenmäki-kodin oleskelutilassa istuu neljä vanhusta. Osan katse harhailee, osa tuntuu uponneen omaan maailmaansa.

Tuija Pajunen, 28, tervehtii istujat ja jatkaa kohti käytävän viimeistä huonetta. Siellä **Auli Viljanen**, 81, makaa vuoteessaan turvalaitojen takana.

Hymyillen Tuija kumartuu Aulin puoleen: ”Laulettaisiinko vähän?”

”En jaksakaan tänään. Särkee niin”, hiljainen ääni huokaa.

Tuija ehdottaa, että kokeillaan kuitenkin. Ehkä vanhoja tuttuja kappaleita ja pari joululaulua? ▶

Aina ei voi olla varma, muistaako vanhus laulajan. Kerran Auli luuli Tuijaa omaksi siskokseen.

"Kun Auli ensimmäisen kerran lauloi mukana, kuuntelin, että oi! Aulilla on kaunis ääni", Tuija Pajunen kehuu.

"Otetaanko Tuoll' on mun kultani?"

Mustat pitkävärtiset saappaat saavat lähteä jaloista, jotta laulajalla on mukavampi olo. Tuija istuu alas, ja pian heleä sopraanoääni liukuu huoneeseen. Kuulee, että Tuija on opiskellut klassista laulua.

Auli laulaa heti mukana. Sävel on tuttu, mutta osa sanoista tulee viiveellä tai toisesta säkeistöstä. Herkkä ääni sopii hyvin yhteen Tuijan sopraanon kanssa.

Ehkä Aulikin on harrastanut laulamista?

Sitä Tuija voi vain arvailla. Muutenkaan Tuija ei tiedä laulukaveristaan muuta kuin, että hän asuu tässä huoneessa ja lapsia hänellä ei ole.

Muistisairaus on sekoittanut Aulin sanat ja muistot.

Auli ja Tuija tapaavat nyt viidennen kerran, mutta siitäkään Tuija ei ole varma, muistaako Auli häntä. Edellisellä kerralla Auli luuli Tuijaa siskokseen.

Tuija kuuluu yhdistykseen nimeltä Laitoslaulajat. Laitoslaulajat vierailevat muistisairaiden vanhusten luona.

Laulaminen herättää jotakin ihmisen sisällä. Puhekykynsä menettänyt voi yhtäkkiä muistaa lempikappaleensa sanat ja alkaa laulaa.

Joskus musiikki nostaa pintaan satamuistot tai lapsuuden julmuudet, joskus kauniit hetket vanhempien tai rakastetun kanssa.

Sankarin viitta repesi

Laitoslaulajat perustettiin neljä vuotta sitten. Pirkanmaan taidetoimikunta antoi sastamalalaiselle harrastajateaterille pienen apurahan kulttuurisen hyvinvoinnin tukemiseen.

"Minä, työtön laulaja, olin otollinen henkilö ideoimaan, mitä se voisi olla. Päätin heti, että kohderyhmä ovat vanhuksat", Laitoslaulajien puheenjohtaja **Piritta Ruutikainen** kertoo.

Termi laitoslaulaja oli mukana suunnitelmissa alusta asti. Samoin ajatukset kohtaamisesta ja musiikin virkistävistä voimasta.

Laitoslaulajan vierailu on kahden ihmisen kohtaaminen. Jotakin aivan

Edellisellä kerralla *En etsi valtaa loistoa* sai Aulin hätäntymään ja muistamaan isän kuoleman.

Heti ensimmäisellä tapaamisella Auli tarttui lujasti Tuijan käteen ja veti luokseen. ”Melkein säikähdin”, Tuija muistaa.

muuta kuin konsertti, jota varten vanhainkodin asukkaat kärrätään juhlasaliin.

”Kaikki eivät viihdy porukoissa. On paljon vanhuksia, jotka kaipaavat henkilökohtaista huomiota”, Piritta sanoo.

Ideointivaiheessa Pirittan mielessä pulppusi yleviä ajatuksia: mitä kaikkea hyvää laulun avulla voisikaan toiselle antaa.

Ensimmäinen käynti vanhainkodissa jäi lyhyeksi. Dementoitunut nainen pysyi selin laulajaan ja hätisti hänet pois muutaman minuutin jälkeen.

”En silti halunnut olla luuseri. Jäin ja lauloin vielä pari laulua. Kun sanoin tulevani taas ensi viikolla, nainen ärähti, että niinkö pian.”

Autossa kotimatalla tuli itku.

”Sankarin viitta oli revitty pois. Mietin, miksi ihmeessä olin kehitellyt koko homman.”

Seuraavalla tapaamiskerralla nainen kääntyi Pirittaa kohti laulun aikana. Kolmannella hän istui jo valmiina odottamassa. Neljännellä kerralla hän oli Pirittaa päiväsalissa vastassa.

Silmistä sen huomaa

Hämeenkyrössä on juuri laulettu loppuun *Kotimaani ompi Suomi*.

”Kiitos, se tuntui hyvältä”, Auli sanoo. Ilmeessä sekoittuvat itku ja nauru.

”Minä uskon sen”, Tuijan katse on täynnä lämpöä.

Tuija koskettaa pehmeästi kukonaskel-kuvioisen jakun peittämää olkavartta.

Kahdella ensimmäisellä tapaamisella Auli ei yhtynyt lauluun. Sen jälkeen hän on laulanut mukana ainakin osan ajasta.

Kolmannen tapaamisen jälkeen hoitaja lähetti Tuijalle sähköpostia: Vanhainkodin iltapäivät ilaisuudessa Auli oli istunut silmät apposen auki ja näyttänyt iloiselta. Aiemmin

hän oli ollut mukana apeana ja silmät kiinni.

Edellisellä kerralla *En etsi valtaa loistoa* sai Aulin hätäntymään ja muistamaan isän kuoleman. Silloin Tuija vaihtoi nopeasti laulua ja rauhoitteli, että kukaan ei kuole nyt.

”Musiikki avasi tunteet. Tällaisissa paikoissa ihminen on aika paljon yksin, eikä tule tilanteita, joissa saa tunteet ulos itsestään”, Tuija miettii.

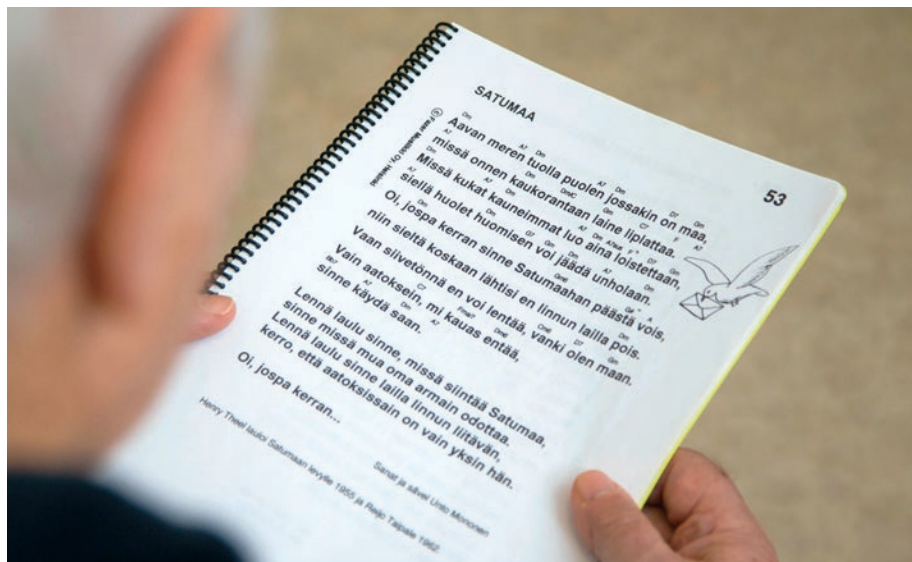
”Tapaamisia on vain viisi, mutta jos viisikin kertaa saa kokea tunteita, se on enemmän kuin ei ollenkaan.”

Tuija kokee, että laitoslaulajan seurassa vanhus pääsee ikiomaan konserttiin. Surullisten tunteiden tulvahuksia hän ei pidä ahdistavina vaan puhdistavina.

”Minulla on ollut hyvä olla Aulin kanssa. Auli on valoisa ihminen eikä arvostele, jos joku sävel menee metsikköön. Kun käynnit ovat ohi, tulen varmasti joskus moikkaamaan.”

Alan miettiä, mitä omalle sukupolvelle, 1970-luvun puolivälissä syntyneille, aikanaan lauletaan. PMMP:tä? Oasista? Neljää Ruusua? Ehkä **Madonnan** *Holiday* saa jonkun silmät hehkumaan.

Kalle tunnistaa
kappaleen pian.
Hyräily on tauotonta
surinaa.
Jalkaterät liikahtelevat
välillä Reino-tossuissa.

Kumpi unohti sanat?

Ikkunasta avautuu harmaa tiistai. Vanhainkodin pihassa lippu lotkottaa puolitangossa. Mopo matelee kauempana Härkikujalla.

Peräseinän valokuvassa maatiaiskissa poseeraa kannon päällä. Pöydällä pehmokissa rötköttää kylkimakuulla, ja seinällä kissakalenteri kertoo, että kuukausi vaihtuu pian. Tietääkö Auli sitä?

Tänään Auli laulaa mukana, mutta ensimmäisten kappaleiden ajan silmät pysyvät kiinni. Vähitellen hän piristyy, raottaa sitten toista silmäänsä.

Seuraa lempeää sanailua siitä, kumpi muistaakaan laulujen sanat paremmin.

Kultaisen nuoruuden kertosaikkeessa Auli laulaa jo kovalla äänellä. Silmät ovat auki. Välillä Auli laulaa omin sanoin. Silloin Tuija muuttaa omaa ääntämistään synkkaamaan laulukaverin kanssa.

”Kokeillaanko *Liljankukkaa*?” Tuija ehdottaa.

Kertosäkeen ensimmäiset sanat kahtavat kovaa, mutta sitten Auli liikkuu. Kuuluu pieni nyhkyisy.

Laulaminen alkaa uuvuttaa Aulia. Tuija vetää peiton paremmin lämmittämään ja laulaa vielä pari joululaulua.

”Sinun ei tarvitse jaksaa. Voit nukahtaa lauluun.”

Lopuksi halataan, ja Tuija silittää Aulin valkoisia hiuksia.

”Ajattele kivoja juttuja. Nähdään joskus.”

Pikkulikla laulamassa

Laitoslaulajan viiden kerran vierailu on paketti, jonka omaiset voivat ostaa vanhukselle. Muutamat yritykset sponsoroivat laulukäyntejä tiettyihin laitoksiin.

Vaikka laulajien saama korvaus on pieni, he suhtautuvat hommaan vakavasti. Tuijakin tekee kotona aina äänenavauksen.

”Olen saanut laulutaidon, joten mielelläni jaan sen toisten kanssa.”

Auli on Tuijan ensimmäinen asiakas. Naisilla synkkäsi heti, mutta kaililla ei ole ollut yhtä helppoa.

Merja Lassinaro, 53, on saanut laulusta vastineeksi jopa kiroilua. Merjalle kävi kuten Pirittalle: vanhus hätisti hänet pois.

”Tuntui vähän kiusalliselta. Mietin, olenko häirikkö? Toisaalta en ole lanistuja enkä pelästy helposti, koska olen toiminut muun muassa erityislasten ja autistien kanssa. Mitä vain voi sattua, eikä sitä pidä ottaa henkilökohtaisesti”, Merja sanoo.

”Toisella kertaa kokeilin varkein laulamista. Luikautin säkeistön ja juttelin. Lauleskelin vähän ja rupattelin taas väliin laulun aihepiiristä: hiihtämisestä ja lapsuudesta.”

Kolmannella kerralla pilkahti jo huumori, kun vanha mies nimitti Merjaa pikkulikaksi.

”Hän ei laula mukana, mutta ei enää pane hanttiin, kun minä laulan.”

Draamaa sängynreunalla

Tänään Merja on tullut Pirkkalaan laulamaan **Kalle Bergiuksen** kanssa. Kalle ei juuri puhu, mutta on aina rauhallinen ja keskittyy lauluihin.

Merja ehdottaa *Moskovan valoja*, mutta Kallen kansioista sivu puuttuu tyystin. Merja tulee istumaan Kallen viereen sängylle.

”Ei se mitään. Katsotaan yhdessä minun nuoteistani.”

Kalle tunnistaa kappaleen pian. Hyräily on tauotonta surinaa. Jalkaterät liikahtelevat välillä Reino-tossuissa.

Seuraan Kallea ja Merjaa kauempaa, mutta omatkin jalkani alkavat haeskella rytmiä. Tekee mieli laulaa mukana, mutten tohdi häiritä tasapainoa.

Isoisan olkihattua olen aina pitänyt mitänsanomattomana viisuna, mutta tässä hetkessä se avautuu ihan uutena. Jokin kutittaa silmissä.

Kallen läheisiltä Merja on kuullut, että Kalle lauloi aikoinaan kuorossa ja pitää kansanlauluista sekä vanhoista iskelmistä. Hengellisetkin kappaleet kelpaavat.

Laitoslaulajat eivät koskaan laula hengellistä musiikkia, ellei sitä erikseen pyydetä. Aika moni vanhus ei välitä hengellisistä sävelmistä.

Kun *Satunmaa* alkaa, Kalle hyrisee heti mukana. Merjakin innostuu: suo-

ristaa selkensä, sulkee välillä silmänsä ja tulkitsee. Voluumi nousee.

”Otetaanko välisoitto? Tititi-tittiditti-tittiididitti...”, Merja läpsyttää polviaan.

”Se oli hieno!”

Laulun loputtua Kalle jatkaa vielä surinaa. Kansiota pitelevät kädet väpäjävät vähän.

Heili Karjalasta saa Merjan kädet viuhtomaan, ja kappaleen loppuhidastus on dramaattinen.

Tulkintakyky on hioutunut Merjan opiskellessa pop-jazz-laulua ja keikkaillessa bilebändien laulajana.

Äkkiä tässä hetkessä

Kun kolme varttia on täynnä, Merja huikkaa kiitokset ja sipaisee nopeasti Kallen olkapäätä.

Kalle Bergius ja Merja Lassinaro eläytyvät Isoisan olkihatun tunnelmaan.

”Laulun avulla saa ihmiseen kontaktin ainutlaatuisella tavalla. Omissa maailmoissaan oleva ja puhumaton vanhus onkin yhtäkkiä tässä hetkessä, ymmärtää ja vastailee kysymyksiin lauluista. Välillä saatan kommentoida jopa säätä, ja siihenkin saan jonkinlaista verbaalista vastakaikua. Niin on käynyt Kallenkin kanssa. Laulaminen on minulle ykkösjuttu, vaikkei se tuo leipää pöytään”, vaatemyyjänä työskentelevä Merja sanoo.

Merja uskoo, että laulaminen hoi-
taa vanhusta fyysisestikin. Musiikki
virittää endorfiinit eli kehon mielihy-
vähormonit. Ehkä kivutkin unohtuvat
hetkeksi?

Kallen elämästä hän ei tiedä kuin
omaisten kertomat perusasiat. Merjal-
le riittää, että hän tuo lohtua juuri nyt.

”Meillä on vain tämä hetki – ja se
on iso juttu. En rupea terapeutiksi,
vaan tiedän oman ammattitaitoni ra-
jat. Kohtaamiset ovat antoisia, mutta
jälkikäteen olen aina poikki.”

Merjaa mietityttää, mitä vanhus
ajattelee viidennen tapaamisen jäl-
keen. Tämä on ehkä ehtinyt jo tottua
laulajaan ja laulamiseen.

”Luuleeko hän, että olen unohtanut
hänet – vai muistaako lainkaan, että
kävin?” ■